

У життя дуже довга історія, але в кожного з нас є вкрай точний початок — це момент зачаття.

**Жером Лежен,
французький генетик, професор,
який відкрив хромосомну природу
синдрому Дауна**

Дивний стан природи — кінець літа. Вітер уже прохолодний, і темні дерева притихли та почали жовтіти, але сонце марнотратно й щедро сипле на землю своє сліпуче проміння. Ніби опирається півтонам, тій невизначеності між-сезоння, за якою приходить пора холодів.

Учора, коли Ліза брала квитки на московський потяг, у Києві ще сяяло літо, і у світлі серпневого сонця не відчувалося ані тіні прощання.

А сьогодні в Москві над пероном висить мерзенна осіння мряка. Повітря густе, липке, на-в'язливе, чіпляється за одяг, плутається у волоссі.

Поїзд стоятиме ще півгодини, але вони не стали розтягувати прощання: махати одне одному руками, придумувати фальшиві фрази, ловити в поглядах вислизаючу тінь продовження. Як двоє заблукалих мандрівників: зустрілися, доторкнулися, придивилися і зрозуміли, що підуть далі в різних напрямках.

Дива не сталося. Те, що багато місяців визривало в них, виявилось звичайною втомою від самотності.

«Як добре, що він пішов, — думає Ліза, крізь мутне скло чіпляючи поглядом сірі ліхтарі. — А все-таки, якби залишився, безглуздо стирчав на пероні, посилаючи смс і намагаючись постукати у віконце, було б здорово. Так усі закохані роблять, коли прощаються. Усе. Закохані. Добре, що він пішов».

Щоби відвернути свою увагу від цих думок, вона розгортає прихоплений у дорогу роман і довго дивиться на цифру «115» внизу

сторінки. Літери розпливаються, не бажаючи складатися у слова.

«Може, Бог створив пустелю для того, щоби людина усміхалася деревам...» — вона перечитує цю фразу кілька разів, мов заклинання, шукаючи в ній сенс.

Як безглуздо все вийшло. «Приїжджай, я більше без тебе не можу!» — написав він в останньому листі. І вона помчала, наче божевільна. «Ніч туди, ніч назад, не так уже й далеко, тільки подивитися одне на одного, а раптом це доля...» — умовляв він її. На один день. Точніше, на кілька годин, які мали вирішити всі питання їхнього піврічного віртуального спілкування.

Художник, від якого втекло натхнення, і колишня вчителька, яка вміє розмовляти віршами. І що, по-вашому, із цього могло вийти?

Лізі, мов цуценяті, раптом захотілося сховатися в темному кутку вагона й тихенько поскиглити від образи. Як боляче розбиваються мрії.

Зголоднілий за жіночим тілом, самотній художник оволодів нею, не давши оговтатися від першого захоплення від нього. Це сталося прямо в майстерні на околиці Москви, серед запахів пилу й фарб, дерев'яних рам, якихось старовинних предметів, наповнених давніми таємницями. Просто і грубо. Без якихось там романтичних арабесок.

Це трапилося. І як можна було відмовити, адже вона сама до нього приїхала. Напевно, це була бравурна мелодія. Ліза не пам'ятає. Її душа спочатку грала на одній струні, а потім та обірвалася й повисла, дзвякнувши наостанок пронизливо й тонко. Навіщо було на щось сподіватися?

Уже на вокзалі художник заметушився і спитав, скільки коштує квиток. Ніяково сунув їй у долоньку сто доларів і криво посміхнувся: «Вибач, я не знав, що для тебе це вперше. Візьми на морозиво». Бідолаха з жахом уявила, як він умовлятиме її, засовуватиме гроші в кишені, і хтось це побачить. Вона машинально взяла новеньку купюру, вирішивши, що потім, коли все це, нарешті, закінчиться, віддасть першому-ліпшому жебракові.

Але ж вона так вірила, що це справжнє кохання. Отже, він її купив. «Може, Бог створив пустелю для того, щоби людина усміхалася деревам...» — крізь слізну пелену наполегливо читають її очі. Як соромно й сумно.

У сумочці задзвонив телефон. «Невже він?» — промайнуло в голові.

Ні. Телефонував Юра. Колись він був закоханий у Лізу. Але давно потрапив у статус простих друзів, з якими іноді передзвонюються і шлють чергові новорічні листи.

Юрко милий. Але геть без претензій, талантів і перспектив. Звичайний програміст у сервісному відділі невеликої компанії. Нічого серйозного. Запасний варіант долі. Куди йому було змагатися з чудовим московським художником, без сумніву генієм і без п'яти хвилин лауреатом якоїсь важливої премії.

— Привіт, Лізо. Ти не відповідаєш на мої дзвінки. Дуже хочу тебе побачити! — голос так близько, ніби із сусідньої вулиці. — Ти де?

— Я в Москві... — розгублено пробурмотіла вона. — Десь тут, на краю літа...

Їй мимоволі захотілося вхопитися за нього, як за соломинку, здатну витягнути з огидного душевного міжсезоння.

— Юр, ти знаєш... Я теж дуже хочу тебе побачити, — віддунням повторила вона.

— Коли ти приїдеш?

— Завтра.

— Номер потяга скажи, я тебе зустріну.

— Потяг вісімнадцятий, вагон п'ятий, — майже прошепотіла вона.

— Ти що — плачеш?

— Та ні. Це просто вітер...

Через годину потяг вислизнув із тіні Підмосков'я, і йому відкрилося сліпуче сонячне небо. Невпинно набираючи хід, він повертався в рідне й тепле українське бабине літо.

Як добре, що в Києві осінь настає лише у жовтні.

Колеса вже відстукували нову бравурну мелодію. Чимраз далі й далі. Біль, порожнеча і мряка залишилися там, на пероні московського вокзалу, перетворюючись на черговий життєвий досвід. Що тепер картати себе?..

Завтра о сьомій ранку Юра зустрічатиме її біля п'ятого вагона з букетом її улюблених маленьких червоних хризантем. І все буде добре.

Усмішка ковзула по її вустах і розсипалася сонячними дрізками на тріснутому в куточку вагонному склі. До неї, нарешті, дійшов зміст тієї фрази модного сучасного письменника: «Може, Бог створив пустелю для того, щоби людина усміхалася деревам...»¹

---

¹ Цитата з роману Пауло Коельйо «Алхімік» — одного з наймодніших бестселерів 2002 року.

Як ви здогадалися, мою героїню звать Ліза. Це невисока худорлява жінка середніх літ із чудовими блакитними очима. Мабуть, її можна було б назвати красунею, якби не тонкі губи, ріденьке волосся й веснянки на носі. Щоби підтримати її, кажу, що веснянки — це відмітини сонця, та Ліза однаково старанно замазує їх тональним кремом. Таких жінок навколо мільйони. Стандартні сірі миші, безглузді й сумнівно симпатичні.

Саме так Ліза думає про себе. Але я вважаю, що в ній є родзинка. «Агов? Родзинко, де ти?» Вона тебе впритул не бачить. Але вірить! А куди дінешся. Реальність не дає їй змоги вдаватися до смутку і ставити крапку в життєвій драмі. Навіть якщо здається, що на лобі написано: «Самотня й розлучена».

А втім, у розлученні вона вже три роки, проте всупереч прогнозам Юри про її раптову смерть і злидні напівголодного існування, живе, розвивається, зростає й умирати, відповідно, не збирається. Не дочекаєтеся! І на лобі в неї написано зовсім інший текст: «Вільна жінка».

Я побачила це сяюче гасло фемінізму того ранку, коли Ліза повернулася в Київ після невдалого шлюбу, з двома малолітніми дітьми й декількома валізами в руках. Якраз наприкінці літа, у період міжсезоння, практично такого самого, як декілька років тому, коли Ліза зірвалася й кинулася на зустріч зі своїм віртуальним художником. Тепер вона знову розставила крапки над «і». Розлучилася й раптово повернулася додому.

Спершу вона здалася мені скуйовдженою якоюсь, неначе квочка, що утримує біля себе шустрих курчат. Ми стояли, обійнявшись, на пероні київського вокзалу й не сміли глянути одна одній у вічі. У кожної з нас тепер була своя жіноча історія.

Я готувалася втішати бідолаху, півночі зубрила підбадьорливі фрази. А коли побачила, зрозуміла, що це зайве. Сяйво знову здобутої свободи робило подругу велично невразливою.

Я раптом відчула, як бракувало мені Лізи всі ці роки. Крадькома вдивляючись у її обличчя та відзначаючи на ньому сліди часу й досвіду, із радістю зрозуміла, що вона залишилася такою самою. Незламною дивачкою, яка вміла поєднувати непоєднане.

Із практичного погляду, моя подруга була дивною людиною. Часом украй нудною, дріб'язковою та навіть скупюю. Але через хвилину вона могла спустити всі свої заощадження на відновлення старовинного храму або лікування самотньої сусідки. Вона завжди була душею компанії, вулканом ідей і одночасно відлюдницею, яка надовго впадає в меланхолію. Час від часу вона поринала в себе, як батискаф у безодню.

У такі періоди випадання з життя Лізу найкраще було не чіпати. Бо вона вміла кусатися, іноді достатньо боляче. Яюсь примудряючись помирити непримиренних і виправдати тих, на кому вже нема де ставити тавро, вона хотіла знайти золоту рибку в каламутному потоці буднів. Для цього з ентузіазмом видумувалися якісь чудернацькі теорії спасіння, зако-

ни і правила «інструкції з упорядкування життя» (як вона їх називала).

«Ні, ви лишень подумайте, — говорила невиправна оптимістка, коли її фонтан раптом потужно й нестримно розкривався, — як зручно, знати ліки від усіх життєвих хвороб! З'явиться проблемка, а ти її хлоп — і готовим рецептом по тім'ячку. Навіть якщо не допомагає, то втішає як факт, що подібні таргани водяться в голові у більшості жителів нашої планети!»

Ліза вміла слухати. І чути. Чимось іншим, окрім вух.

Вислуховуючи мої телефонні монологи про амурні катастрофи, яким у юності хочеться додати щонайбільше трагізму, вона терпляче покашлювала в такт голосінь, шумно дихала в трубку. І завжди знаходила якесь коротке й часом різке слово, що потрапляє прямо в суть і діє безпосередньо. Немов витягувала його із серця.

Здавалося, що Бог помилково скроїв її з абсолютно несумісних клаптиків: романтичності і прагматизму, уїдливості і вразливості. Як це здатне уживатися в одній людині? Іноді мені здається, що під час запуску її бортового комп'ютера просто зрушилася якась програмка. І Ліза вийшла саме такою.

Як сумувала за нею в години болісних жіночих сумнівів, які трапляються з нами так недоречно й потребують обов'язкового свідка. Як сердилася на скупі рядки її стрімких електронних листів. І як раділа тепер войовничому блиску її очей, який обіцяв нам ейфорію нового спільного моделювання життя.

Слава Богу, Ліза залишилася колишньою! У ту саму мить, не випускаючи з рук дітей і валіз, вона заявила, що знає, чого нам бракує для щастя. Кохання! Рішуче підтягуючи штанці трирічному синові, вона завзято зізналася, що має намір добути це просто зараз. Лишень ванну з дороги прийме!

Здивувала! Начебто це й так не зрозуміло. Теж мені винахідник. Усі невдахи, які ледь покінчили з минулим і димлять від запалу страстей, що обпекли їхні райдужні крильця, сповнені рішучості відразу зрушити планету з котушок і довести, що гідні щастя. Просто зараз!

Ну, і що? Кому з них вдалося це зробити, ледь прийнявши ванну з дороги? Та нікому! Це ж не шишки в лісі збирати.

Ось і в Лізи не вийшло. Виявилось, що спочатку, якнайменше, потрібно вижити і стати на ноги. Тож вона знайшла виправдання своєму прагматизму. І, намагаючись примирити прозу та поезію свого багатодітного існування, вирушила продавати французький посуд.

Іноді це в неї навіть виходить.

Тепер день її заповнений кваліфікованим супроводом продажів: телефонними дзвінками, зустрічами, переговорами, відправкою факсів та іншою комунікативною нісенітницею. А ввечері її чекають діти.

Гадаєте, легко? Але що поробиш? Юрко залишився в Саратові, де під крильцем його суворої мами вони з Лізою намагалися побудувати колись сімейне щастя. Він більше не телефонує й не витягує її із життєвих колотнеч, зрозумівши одного разу, що вона з тих жінок,

які вважають за краще вибиратися самотійно. Тепер їй насправді доводиться жити самотійно з двома дітлахами.

«Легковажна дурепа», — каже собі подруга у хвилини прозрінь, але повертатися назад не збирається.

— Лише в єднанні з іншою людською істотою можливо знайти гармонію існування! І якщо ця істота не твоя, то гармонія тхне божевільнею! — гірко й пишномовно іронізує Ліза, коли заходить до мене, щоби відвести душу та заглушити своє безсонне відчуття провини.

Так, попри свій фемінізм, самотійність і сміливість, вона просто потерпає від почуття провини. А ще моя подруга любить говорити красиво й отруєна цілком навіженою ідеєю — навчитися так само правильно і красиво жити. Але з гармонією існування є певні складнощі.

Природно, вона не збирається вічно ходити серед самотніх та розлучених. І тепер, як ніколи, їй потрібні правильно сформульовані закони існування. Як там вона їх називає? «Інструкції з упорядкування життя». Для цього в перервах між торгівлею та виживанням в умовах суворого побуту без чоловіка вона гарячково шукає рецепти в мудрих книжках і напружує мізки роздумами.

Її сімейство мешкає по сусідству зі мною, двома поверхами нижче, у невеличкій двокімнатній квартирі на Позняках. Цей спальний район Києва давно побив усі рекорди за кількістю цегли та бетонних панелей на душу населення, але його й далі наполегливо будують, ніби змагаються за володіння останніми

сантиметрами вільної землі. І вулиці водночас не соромляться називати красиво й загадково, наприклад Княжий затон, Срібнокільська. Ось на Княжому затоні ми й живемо.

Із наявністю князів тут, ясна річ, складно. А ось найрізноманітніших диваків, які наповнюють собою густо посаджені кам'яні колоси, аж у надлишку. Ніс до носа. Але кожен у своїй камері внутрішнього згоряння. І це не сприяє, на жаль, Лізиним пошукам і не вселяє особливого оптимізму з приводу влаштування особистого життя. Але вибирати не доводиться.

У її пріоритетах немає, здається, нічого особливого. Як у всіх. За жіночою звичкою, вона мріє про кохання, нормальну сім'ю й роботу, що приносить задоволення. Звісно, це здається банальним. Тому Ліза нікому й не зізнається в таких посередніх мріях. А сама потихеньку, потайки від усіх тримає в серці на всяк випадок найголовніше, що має там бути.

— Привіт, Лізо, — він стояв на пероні, як і очікувалося, із букетиком червоних хризантем і смішно мружився чи то від сонця, чи то від збентеження. А можливо, просто від радості, що виловив нарешті втікачку з часу і простору та може на власні очі спостерігати симпатичні ямочки на її щоках.

Ці ямочки виробляли з Лізиною непоказною зовнішністю щось неймовірне. Варто було їй усміхнутися — і моя блідолиця подруга раптом починала світитися, ніби хтось запалював усередині її голови маленький ліхтарик.

Саме на це зрадницьке світіння недосвідчений програміст і попався колись, наче метелик. Заміняючи колегу із сервісного відділу, він прийшов установлювати в Лізи Інтернет. Вони розговорилися, а потім виявилось, що він винаймає квартиру в сусідки. Поки все це з'ясовувалося, Юрко вже зрозумів, що пропав. Його раптом накрила безвідповідальна впевненість у тому, що Ліза і є та єдина, про яку мріє кожен підпільний романтик, який себе поважає. Призначена лише йому, головна жінка всього його життя. Буває...

Він, бідолаха, і не допускав, якою підступною може бути доля. Це як гіпноз. Мозок, вуха, очі та інші ділянки тіла бідного комп'ютерника підпали під владу тотальної омани, яка практично в усіх лікується однаково: необдуманим шлюбом і декількома спільно проведеними роками взаємного розгадування таємниць.

Проте спочатку Юрку здавалося, що він покохав Лізу. Дивлячись на неї крізь рожеві скельця свого бажання, він із подякою прийняв цей дарунок долі й почав готувати підґрунтя для спільного щастя. Заходив мовби для перевірки конекту, напрошувався на чай, познайомився з майбутніми тещею та тестем, увійшов у довіру до kota Тимофія. Словом, наступав на всіх фронтах.

Ліза, звичайно, здогадувалася про причини такої пильної уваги, особливо коли він, спостерігаючи за метаморфозами її обличчя, дурнів на очах. Натискав не ті клавіші, плував регістри і клав у чай стільки цукру, що рідина починала переливатися через край.

Ліза воліла всього цього не помічати, щоби не ускладнювати. А сама безсоромно використовувала доброго хлопця то на підсобних роботах, то для походу в кіно або прогулянки в парку. Але в душі...

Ех, що там говорити, Юра був птахом не її польоту. Мріючи про космонавта або підкорювача глибин, Ліза й далі шукала журавля в небі.

Знайшла. Серед живописців. Але під час пам'ятного відвідування російської столиці цей журавель так явно змінив оперення, що у ставленні до звичайного програміста настав помітний перелом.

«Егоїстка», — скажете ви.

«Егоїстка ти, Лізо!» — сказала я, коли дізналася про сплановане весілля й усе, що передувало цьому рішенню.

Він стояв на пероні з букетом маленьких червоних хризантем. Ну, хто міг проти цього встояти?! Тим паче що все так жахливо складалося в осінній Москві.

Ліза зволікала, втягувала голову в плечі і, немов равлик, повзла по тісному проході вагона, навмисне пропускаючи пасажирів уперед і намагаючись відстрочити зустріч.

Вона відчула, як усередині зашкребли мерзенні монстри, подібні до лангольєрів, створених уявою Стівена Кінга. Хтось інтелігентно називає їх внутрішнім голосом або другим «Я».

Звичайно, Юра не міг знати, що з нею сталося в Москві. Але їй від цього не легше. «Немає жодного сумніву, що Бог створив пустелю для того, щоби ми вмiли усміхатися деревам...» — старанно втішала вона себе, перефразовуючи улюбленого автора.

Побачивши у вікно бордові голівки хризантем і збентежену усмішку Юри, який нічого не підозрював, замружившись від сяючого по-літньому сонця, прихильниця «Алхіміка» вийшла з вагона і, немов гірку мікстуру, одним ковтком вдихнула принадність київського бабиного літа. І рішуче заткнула рота своїм лангольєрам.

На її обличчя впала з неба сонячна усмішка, і нахаба ткнулася носом у його плече, щоби заховати там усю правду про своє падіння. Юра ніжно обійняв її. Жодних сумнівів, він саме той, хто був їй потрібен!

Десь глибоко в шлунку ворухнулася совість... Але Лізка ковтнула ще трохи сонячного повітря й подумала: «Він класний».

— У тебе все гаразд? — співчутливо запитав між тим хлопець, турботливо заглядаючи їй в очі.

— Так. Просто втомилася, — грішниця підняла на нього розпашіле обличчя і з удячністю подивилася на їжачки хризантем. Вона опустила голову в терпку свіжість букета, ще раз зітхнула. І глухий внутрішній біль, який обручем сковував її нутрощі, раптом лопнув, наче мильна бульбашка, остаточно повернувши Лізку до життя.

Минуло два місяці, вони одружилися. А потім поїхали в Саратов. І Ліза на якийсь час абсолютно випала з поля мого зору.

Об'явилася подруга лише через півроку. Вона дихала радісно в трубку, повідомивши, що в неї народилася донька Вікторія.

— Вікторія — це означає перемога! — репетувала вона мені у вухо, ніби я могла цього не знати.

Вона, здавалося, була щасливою від цієї своєї перемоги: тараторила без утаву, шуміла, ковтала слова, немов поспішала на потяг. Потім зникла ще на рік, подорожуючи на своєму батискафі заплутаним фарватером життя.

Аж раптом якраз перед Різдом знову виринула з часу і простору та стримано оголосила про нову свою перемогу: «Я народила хлопчика!» Цього разу подруга більше мовчала, ставила запитання і слухала.

Навіщо люди знайомляться? Чоловіки й жінки, я маю на увазі. Ні, ну, звичайно, зрозуміло для чого... Сексуальний потяг, тяжіння протилежностей, поклик природи, прагнення до продовження роду. Мені так хочеться вірити, що ми шукаємо в простому знайомстві ще щось. Наприклад, споріднену душу або загублену половинку, кохання. Дивно влаштована людина. Для повного щастя їй вічно когось бракує. За статистикою, чоловіків на світі менше, і деякі жінки просто приречені на самотність.

Ліза не могла собі уявити, що особисте щастя може залежати від статистики. Як її душу, котра прагне кохати й бути коханою, переконати в тому, що половинок на всіх забракне і що можна залишитися з носом?

Вона прагнула кохання! І їй було начхати на реальне становище речей. «Не хочу вірити й не буду! Це мені жити заважає, розумієш?!!!» — репетувала вона на моїй кухні темними ночами, куди, більше не вміючи справлятися зі своєю самотністю, прибігала, щоби поділитися комерційними та особистими таємницями.

Тепер ми помінялися місцями, це я вже шумно дихала в трубку, нервово розгойдувалася в такт її голосінь про гірку жіночу долю. І намагалася знайти для неї якесь просте слово, що діє безпосередньо на джерело болю.

— Я точно знаю, що моя душа прийшла в цей світ, аби навчитися кохати. А якщо в неї є така висока мета, отже, і засіб передбачено небесами! — Лізка хвилювалася, нерво-

во крокувала між зляканими стільцями і, як вітряк, розмахувала руками, погрожуючи щось зруйнувати. Вона не дарма переймалася: процес латання її душевних дірок непомірно затягнувся.

А я пам'ятаю, їй хотілося виправити все просто зараз! Тому пильно і співчутливо стежу за її рвучкими рухами та намагаюся заспокоїти. Звичайно, в очікуванні особистого щастя можна любити свою роботу, Бога, дітей, природу, Батьківщину, людство нарешті. Але для Лізи всього цього замало. Їй обов'язково необхідне було особисте щастя. Вона вбила собі в голову, що воно полягає в існуванні поруч спорідненої душі. І обов'язково протилежної статі. Лізі потрібно знайти ЙОГО!

Може, вона й має рацію. Близька людина — єдине, заради кого можна втратити свою свободу. Але як її знайти? Не вийде ж вона на вулицю й не заволає на всю свою котячу горлянку: «Гей, чоловіче моєї мрії, ти де? Я ось тут чекаю тебе не дочекаюся, де ти, коханий, дорогий, єдиний. Вийми нарешті з вух банани, навушники або що ти там ще собі засунув. І почуй мене! Я тут!»

Звісно, не вийде й не закричить, це зрозуміло. Хоча для моєї непередбачуваної подруги це цілком можливо. Ось прибігла ж серед ночі. Руками розмахує, про кохання репетує. Тобто, правда, хоче кохати.

Але хто ж їй не дає?

Мені було цікаво дізнатися, якою вона бачить свою споріднену душу, ту, що врятує її від життєвих негараздів.

Вона спробувала пояснити. Але образ коханого був занадто туманним.

— Як же шукати, коли не знаєш, хто тобі потрібен? — запитую я.

— Та я про це ще й не думала, але це не дуже й важливо, спочатку потрібно визначитися концептуально, — знаходить вона відповідь, мов сідає на свого балакучого коника.

А хто їй потрібен, хіба незрозуміло. Порядний недурний чоловік із добрим характером, який подружився б з її дітьми. Але ж де його знайдеш? о того ж планка в неї після розлучення чомусь піднялася. Хоч і шансів поменшало, вона не бажала бути навіть стовбовою дворянкою, лише володаркою морською.

— Слухай, Лізо, тобі не можна покладати таку шалену надію на якогось рятівника. Раптом ти не відшукаєш його. Га?

— Тоді я вийду на балкон і стрибну з четвертого поверху. Як гадаєш, виживу? — вона засміялася.

— Іди додому, вранці розберемося.

Зміст

1	4
2	8
3	14
4	18
5	21
6	29
7	35
8	49
9	52
10	60
11	69
12	91
13	100
14	109
15	115
16	126
17	147
18	161
19	168
20	183
21	191
22	204
23	212
24	225
25	229
Про автора	234